

191. [in Ukrainian].

32. Spivakovskiy, O. V., Petukhova, L. Ye., Kotkova, V. V. (2012). *Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii v pochatkovii shkoli [Information and communication technologies in primary school]*. Kherson: Aitlant. [in Ukrainian].

33. Spirin, O. M. (2012). *Osnovy stvorennia systemy elektronnykh bibliotek naukovykh i navchalnykh zakladiv [Fundamentals of creating a system of electronic libraries of scientific and educational institutions]*. *Elektronni informatsiini bibliotekni systemy naukovykh i navchalnykh zakladiv – Electronic information library systems of scientific and educational institutions*. (pp. 65-79). Kyiv: Pedagogichna dumka. [in Ukrainian].

34. Titov, S. V., Titova, O. V. (2013). *Informatsiina pidtrymka navchalnoi dystsyplyny za dopomohoiu veb-resursu [Information support of the discipline through a web resource]*. *Problemy teorii y praktyky dystantsiinoi ta elektronnoi osvity (PDEO-2013) – Problems of theory and practice of distance and electronic education (PDEO-2013): coll. of scientific papers of the 2nd International. scientific-practical conf.* (pp. 60-62). May 27-31, 2013, Yalta. [in Ukrainian].

35. Tomachenko, O. V. (2012). *Transformatsiia zmistu shkilnykh prohram z istorii (1989–2010 rr.) [Transformation of the content of school history programs (1989–2010)]*. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of V.O. Sukhomlynsky Mykolayiv National University*, 3.33, 192–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmd_u_2012_3.33_27 [in Ukrainian].

36. Khudobets, O. A., Cheboslaiev, Yu. N. (2005). *Vykorystannia tekhnologii prezentatsii v praktychnii roboti shkilnoho vchytelia istorii [The use of presentation technology in the practical work of a school history teacher]*. *Istoriia ta pravoznavstvo – History and jurisprudence*, 25, 19-21. [in Ukrainian].

37. Shevchenko, S. M. (2007). *Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii u vykladanni suspilnykh dystsyplyn [The use of information and communication technologies in the teaching of social sciences]*. *Narodna osvita – Public education*, 2. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/2/statti/shevchenko_s/shevchenko_s.htm [in Ukrainian].

38. Hrytsenko, A. P. (2019). *Peculiarities of using information and reference multimedia publications in the process of future history teachers training*. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, 3. 90-98. DOI: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.3\(98\).2019.90-98](https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(98).2019.90-98)

Отримано редакцією 30.04.2022 р.

УДК 378.016.811

DOI: 10.31376/2410-0897-2022-1-48-117-124

ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 8–9-Х КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кухарчук Ірина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: irina.kyx24@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2854-1429

У статті досліджено особливості формування пунктуаційної компетентності в учнів 8-9-х класів на уроках української мови. На основі аналізу теорії і практики навчання української мови з'ясовано основні труднощі щодо засвоєння пунктуації в сучасній школі та використання учнями пунктуаційних ресурсів для вираження власних думок на письмі. Розкрито сутність поняття «пунктуаційна компетентність»; визначено основні складники пунктуаційної компетентності: когнітивний, діяльнісний, мотиваційно-практичний. Відповідно до чинної програми з української мови охарактеризовано основні етапи засвоєння знань з пунктуації та формування пунктуаційних умінь. Представлено основні вправи та завдання, що сприятимуть формуванню пунктуаційної компетентності в процесі вивчення синтаксису простого та складного речення у 8–9-х класах.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, пунктуаційна компетентність, пунктуація, українська мова, синтаксис.

Постановка проблеми. В умовах сучасної мовної освіти відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної середньої освіти володіння пунктуаційними нормами як засобом спілкування – одне з головних завдань навчання української мови. Загальновідомо, що ефективне засвоєння пунктуації в школі сприяє комунікативному розвитку школярів, формуванню в них ціннісного ставлення до культури мовлення, готовності до писемної комунікації. Значущість оволодіння пунктуаційними вміннями зумовлена тим, що пунктуаційна грамотність є одним із складників комунікативної компетентності, одним із аспектів загальної мовної культури людини, забезпечує точність вираження думки і взаєморозуміння в писемному спілкуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пунктуація привертає увагу лінгвістів у зв'язку з розв'язанням низки завдань: взаємозв'язок усного та писемного мовлення, кодифікація мовних

норм, співвідношення вербальних і невербальних засобів комунікації, синтаксична і смислова організація мовлення, актуальне членування речення.

Проблема формування пунктуаційної компетентності учнів неодноразово порушувалася в методичній науці. Науково-методичні основи навчання пунктуації були закладені ще в XIX столітті в працях Ф. Буслаєва, Я. Грота, Й. Востокова та ін. Ця проблема досліджувалася в працях М. Білецької, Г. Чуйко, Г. Школьної, С. Дорошенка, А. Свашенко, Н. Воскресенської, О. Мельничайка, Г. Коваль, Н. Деркач, М. Наумчук та ін.

На сучасному етапі посилилася увага вчених до лінгвістичних і методичних проблем формування пунктуаційних умінь у здобувачів освіти. З'являються методичні праці, у яких досліджуються різноманітні підходи до вивчення пунктуації. Зокрема, методиці формування пунктуаційних навичок в учнів приділено особливу увагу в наукових розвідках Н. Ковальчук. Дослідниця розробила методичні основи вивчення пунктуації в тісному зв'язку з синтаксисом на засадах функціонально-комунікативного підходу [3;4**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. В. Сидоренко запропонувала лінгводидактичні основи навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8–9-х класів відповідно до концептуальних аспектів сучасної освітньої парадигми [66]. Г. Грибан акцентує на пунктуаційній грамотності школярів як одному зі складників формування мовної особистості [11]. С. Омельчук з метою формування в учнів мовленнєво-комунікативних умінь під час вивчення синтаксису та пунктуації пропонує застосовувати технологію дослідницького навчання, побудовану на основі комунікативно-діяльнісного й функціонально-стилістичного підходів [5**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Учені-методисти розглядають різні шляхи навчання пунктуації: взаємозв'язок пунктуації та інтонації, формування пунктуаційних навичок з урахуванням граматичних основ української пунктуації, зорієнтованість на пунктуаційне оформлення смислових відрізків речення та тексту, використання різних типів пунктуаційно-граматичних і пунктуаційно-комунікативних вправ. Більшість дослідників указують на перспективність комунікативного аспекту вивчення пунктуації, який сприяє дослідженню синтаксичної будови мови в контексті комунікативних можливостей особистості та зорієнтований на розв'язання комунікативних потреб мовця.

Незважаючи на численні науково-методичні пошуки, проблема формування пунктуаційної компетентності учнів потребує подальшого опрацювання. Окрім того, виявлено суперечність між необхідністю підвищення пунктуаційної грамотності учнів шляхом формування в них умінь і навичок правильно вживати розділові знаки у зв'язних текстах відповідно до комунікативного наміру й недостатньою науковою розробленістю цієї проблеми в лінгводидактиці.

Мета статті – визначити зміст поняття «пунктуаційна компетентність», її структуру; окреслити шляхи формування пунктуаційної компетентності в процесі вивчення синтаксису простого та складного речення у 8–9-х класах.

Виклад основного матеріалу. Пунктуаційна компетентність є важливим складником лінгвістичної компетентності. Означена компетентність формується в школі під час вивчення матеріалу з пунктуації, засвоєння правописних норм, на уроках розвитку зв'язного мовлення в процесі побудови діалогічних і монологічних висловлювань та роботі над пунктуаційним оформленням тексту.

Аналіз теорії і практики навчання української мови дозволяє констатувати, що процес засвоєння пунктуації в сучасній школі не можна вважати достатньо ефективним. Учні не тільки не використовують повною мірою пунктуаційні ресурси для вираження власних думок на письмі, але й не вміють «читати» відповідно до пунктуаційних знаків, не усвідомлюють смислоутворювальної ролі української пунктуації. Труднощі у вирішенні цієї проблеми усвідомлюються вчителями-словесниками, оскільки оформлення учнями синтаксичних конструкцій та тексту загалом супроводжується значною кількістю пунктуаційних помилок.

Варто зазначити, що пунктуаційні вміння, які формуються у здобувачів освіти впродовж усього навчання української мови, мають свою специфіку. Учні залучаються до діяльності, у процесі якої потрібно не тільки «бачити» розділовий знак, але й сприймати на слух та правильно інтонувати синтаксичні конструкції відповідно до розділових знаків. У цілому специфіка пунктуаційної компетентності ґрунтовно не описана в науково-методичній літературі, а в навчально-методичних комплексах для школи не містяться детальні рекомендації для вчителя щодо організації пунктуаційної роботи під час вивчення розділів мовознавства з урахуванням

взаємозв'язку різних видів мовленнєвої діяльності.

Незважаючи на те, що проблема методики навчання пунктуації має досить тривалу традицію вивчення, аналіз праць лінгводидактів засвідчує, що на сьогодні немає ґрунтовного дослідження теоретико-методичних засад підвищення ефективності процесу формування пунктуаційної компетентності. На основі здійсненого анкетування серед учителів української мови і літератури ми дійшли висновку, що вони усвідомлюють важливість проблеми формування пунктуаційної компетентності в учнів 8-9-х класів. Більшість педагогів вважають, що рівень пунктуаційної грамотності школярів не можна вважати задовільним, оцінюють як «середній» або «низький». Типовими й стабільними пунктуаційними помилками в мовленні учнів є, на думку учителів-словесників, такі: розділові знаки між частинами складного речення, у реченнях зі зверненням і з однорідними та відокремленими членами речення тощо. Основними причинами низького рівня грамотності школярів, на думку вчителів, є: недостатня кількість навчальних годин, що відводяться на вивчення пунктуації; недостатня увага до писемної комунікації в сучасному суспільстві; а також те, що сучасні школярі не відчують потреби в читанні.

Відповідно до чинної програми з української мови вивчення пунктуації в школі здійснюється в такі етапи: початковий (1–4 класи); аспектний (5–7 класи в процесі вивчення морфології); систематичний (8–9 класи); етап узагальнення і систематизації вивченого (10–11 класи).

Початковий етап в оволодінні пунктуацією – 1–4 класи. Саме на цьому етапі закладаються підвалини подальшого оволодіння школярами пунктуаційними вміннями. Учні отримують елементарні знання з пунктуації, вчать правильно вимовляти речення, різні за метою висловлювання та інтонаційним забарвленням; ознайомлюються з основними розділовими знаками пунктуації (крапка, знак питання, знак оклику, кома), а також на практиці засвоюють деякі пунктуаційні правила про вживання розділових знаків у кінці речення, про коми між однорідними членами, які поєднуються сполучниковим і безсполучниковим зв'язком; про розділові знаки в реченнях із прямою мовою, що стоїть перед і після слів автора, у складних реченнях під час списування. Важливість раннього практичного ознайомлення учнів з пунктуацією обумовлюється тим, що цілеспрямована увага до розділових розділів допоможе створити міцну основу для формування в молодших школярів пунктуаційних знань і вмінь; навчити учнів використовувати розділові знаки під час створення письмових висловлювань для точного висловлювання своїх думок і почуттів.

Наступний етап вивчення пунктуації – це 5 клас, у якому учні ознайомлюються з пунктуацією простого та складного речення, знаками пунктуації при прямій мові та діалозі. У 6–7 класах під час вивчення морфології школярі отримують відомості про вживання розділових знаків при дієприкметниковому та дієприслівниковому зворотах.

У 8–9-х класах здійснюється систематична робота із засвоєння пунктуаційних норм. У 8-му класі в процесі вивчення простого речення школярі засвоюють правила вживання розділових знаків. Матеріал з пунктуації подано разом із відомостями з синтаксису. Пунктуація в шкільному курсі сприяє практичній спрямованості вивчення синтаксису й тісно пов'язана з розвитком мовлення учнів.

Саме у 8-му класі учні вперше ознайомлюються з українською пунктуацією не як із сукупністю розрізнених правил, а як із системою. Розділові знаки – це графічні знаки, що слугують для членування тексту й передачі на письмі особливостей будови речення та його інтонації. До 8-го класу учні вже ознайомлювалися з роллю пунктуації в смислового членуванні тексту й основними знаками пунктуації. Удосконалення пунктуаційних умінь і навичок учнів у 8–9-х класах базується на вже отриманих раніше знаннях і послідовному збагаченні їх новими відомостями. Відповідно до чинної програми з української мови [7**Ошибка! Источник ссылки не найден.**] учні 8-го класу повинні вміти: знаходити в реченні смислові відрізки, які необхідно відокремлювати / виділяти розділовими знаками; обґрунтовувати вибір розділових знаків і розставляти їх у реченнях на основі вивчених правил; ставити розділові знаки в простих реченнях з однорідними членами, при відокремлених другорядних і уточнюючих членах речення, у реченнях з прямою і непрямою мовою, при цитуванні, при звертанні, вигуках, вставних словах і вставлених конструкціях, ставити тире між підметом і присудком.

У 9-му класі вивчаються пунктуаційні правила в складному реченні. Відповідно до програми з української мови учні 9-го класу повинні вміти: знаходити смислові відрізки в реченнях

вивчених типів; пунктуаційно правильно оформлювати синтаксичні конструкції різних видів (складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові речення); обґрунтовувати місце і вибір розділових знаків; знаходити і виправляти пунктуаційні помилки; класифікувати розділові знаки за їх функціями; здійснювати пунктуаційний розбір речення.

Робота з оволодіння пунктуаційними нормами і правилами будується з урахуванням основних принципів української пунктуації: інтонаційного, смислового, структурного (формального). Принципи ці спеціально не вивчаються в 8–9-х класах, проте послідовно враховуються в процесі формулювання правил і в коментарях до них. Виконуючи ті або інші завдання, пояснюючи розділові знаки, учні повинні розуміти, що відображає вживання кожного знака (сислове членування мовлення, його структурне членування, його ритміко-інтонаційну будову). Необхідно звертати особливу увагу школярів на те, що сучасна українська пунктуація не обмежується тільки одним принципом, а враховує структуру речення (тексту), його зміст, інтонаційні особливості.

У 10–11-х класах систематизується й узагальнюється матеріал з вивчення синтаксису та пунктуації.

Модернізація української освіти істотно змінює підходи до визначення її змісту. Сьогодні є важливим не тільки її понятійно-фактологічне оновлення, а й практико-орієнтована спрямованість. Компетентнісний підхід орієнтує на таку систему якості підготовки учнів, яка б відповідала запитам сучасного світового ринку праці. Згідно з традиційним підходом (знання, вміння, навички) особистісних результатів можна досягти шляхом набуття необхідних знань. Означений підхід, не заперечуючи важливості знань, акцентує увагу на здатності до їх використання. З огляду на це основним завданням навчання вважається отримання здобувачами освіти досвіду самостійного вирішення проблем.

Одним із основних завдань сучасної освіти є досягнення нової, сучасної моделі навчання, орієнтація на розвиток особистості учня, його пізнавальних і творчих здібностей.

Пунктуаційна компетентність є важливим складником лінгвістичної компетентності. Формування пунктуаційної компетентності здійснюється на уроках української мови під час вивчення матеріалу з пунктуації, засвоєння правописних норм, на уроках розвитку зв'язного мовлення в процесі побудови діалогічних і монологічних висловлювань та роботи щодо пунктуаційного оформлення тексту.

Пунктуаційну компетентність трактуємо як таку інтегративну властивість особистості, яка володіє комплексом системних знань із пунктуації, пунктуаційними вміннями і навичками (здатність пояснювати доцільність уживання пунктуаційних знаків у текстах різних типів, стилів і жанрів; виразно читати, дотримуючись відповідної інтонації; здійснювати пунктуаційний розбір речення та цілого тексту; правильно членувати письмове висловлювання на абзаци тощо).

У нашому дослідженні пунктуаційну компетентність розглядаємо як багатокомпонентну парадигму, у якій ураховано такі рівні:

1) *когнітивний*, що відображає рівень оволодіння пунктуаційними нормами, т.б. знання пунктуаційних особливостей української мови та передбачає наявність в учнів знань про:

- особливості української пунктуації;
- принципи української пунктуації (структурно-граматичний, інтонаційний, смисловий);
- систему розділових знаків, їх функції та правила вживання;

– класифікацію розділових знаків за способом уживання (одиночні/парні); за повторюваністю (повторювані/неповторювані); за функціональним призначенням (відокремлювальні/видільні); за відповідністю загальноприйнятим пунктуаційним нормам (нормативні/індивідуально авторські) – відображає психологічний рівень оволодіння пунктуаційними нормами, т.б. знання пунктуаційних особливостей української мови;

2) *діяльнісний*, що відображає рівень оволодіння пунктуаційними нормами, т.б. мовну і мовленнєву компетенцію щодо застосування цих знань в практиці спілкування й охоплює такі вміння:

– розпізнавати в тексті смислові відрізки, що вимагають пунктуаційного оформлення розділовими знаками;

– добирати тексти, які містять смислові відрізки різного виду, що вимагають пунктуаційного оформлення;

- здійснювати різні види пунктуаційного розбору;
- відповідно до комунікативної ситуації вживати в усному та писемному мовленні різні типи речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням;
- виявляти й пізнавати знаки пунктуації в тексті, реченні, дотримуватися під час читання відповідної інтонації;
- мотивувати вибір розділового знака, урахувавши структурний, смисловий та інтонаційний принципи;
- знаходити і виправляти пунктуаційні помилки;
- здійснювати пунктуаційне редагування готового і самостійно створеного тексту;

3) *мотиваційно-практичний*, що відображає продуктивно-творчий рівень оволодіння пунктуаційними нормами, т.б. здатність до пунктуаційної реалізації комунікативного наміру в мовленнєвій діяльності й наявність в учнів позитивної мотивації до вивчення пунктуації, прагнення використовувати отримані знання в процесі створення зв'язних висловлювань.

Поступове ускладнення цих пунктуаційних умінь обумовлює необхідність їх послідовного засвоєння в процесі навчання учнів, що дозволяє виділити такі етапи формування пунктуаційної компетентності:

Перший етап – засвоєння знань про особливості пунктуації української мови, що дозволяє школярам отримати загальні уявлення про пунктуаційні норми, навчитися розпізнавати функціональне призначення розділових знаків, класифікувати їх за різними видами, усвідомлено давати їм характеристику.

Поняття «принципи пунктуації», «функції розділових знаків» є центральними в пунктуаційній системі та мають істотне значення для шкільного курсу української мови. Загальновідомо, що в основі сучасної української пунктуації покладено три принципи: граматичний, смисловий та інтонаційний, кожен із яких має своє призначення. Місце розділового знака визначається граматичним принципом. Вибір потрібного розділового знака з низки можливих визначається двома іншими: смисловим та інтонаційним. З метою формування в учнів умінь правильно оформлювати комунікативну одиницю необхідно навчити їх вибирати місце пунктуаційного знака, керуючись граматиною (структурою), а сам знак – або змістом, або інтонацією, або тим й іншим одночасно. Урахування принципів пунктуації в процесі побудови методики формування пунктуаційної компетентності забезпечує усвідомлене засвоєння пунктуації та міцне оволодіння пунктуаційними знаками як засобом оформлення зв'язного висловлювання в писемній формі.

Пропонуємо на цьому етапі використовувати вправи, спрямовані на формування пунктуаційної пильності, що передбачають завдання на визначення в тексті смислових відрізків та правильної розстановки розділових знаків, пояснення функцій пунктуаційних знаків.

Другий етап – практичне застосування пунктуаційних норм у навчальній діяльності, що забезпечує вдосконалення вмінь ставити розділові знаки відповідно до смислових відношень, використовувати їх відповідно до правил пунктуації та авторського задуму. Варто використовувати вправи, що спрямовані на формування вміння використовувати розділові знаки для пунктуаційного оформлення тексту. Серед них пропонуємо різні види списування, приміром: знайти смисловий відрізок і визначити, яке смислове значення він виражає; указати на умови вибору місця для знаків пунктуації та самого розділового знака; пояснити вживання розділових знаків; вставити знаки пунктуації, пропущені при однорідних членах речення; вставити пропущені розділові знаки в складному реченні тощо.

Для формування пунктуаційної компетентності доцільно використовувати різні види диктантів. Учні записують, як правило, у словесній формі або в графічній, тобто у вигляді синтаксичної схеми, у якій графічно позначаються частини складного речення і члени простого речення. У ній учні ставлять необхідні розділові знаки. Така форма запису називається графічним диктантом. З метою попередження пунктуаційних помилок доцільно проводити зорові диктанти та попереджувальні диктанти з коментуванням. Для зорової підготовки варто використовувати спеціальні пам'ятки. Слухова підготовка у формі попереджувального диктанту передбачає знаходження на слух смислових відрізків, що вимагають пунктуаційного виділення, визначення місць розділових знаків та їх вибору.

Третій етап – продукування текстів, що дає можливість учням попрактикуватися в

застосуванні отриманих знань із пунктуації під час створення та редагування текстів різних типів і жанрів.

На завершальному етапі роботи доцільно використовувати вправи, що спрямовані на формування вміння знаходити й виправляти пунктуаційні помилки – пунктуаційна правка готового і самостійно створеного тексту.

У процесі формування пунктуаційної компетентності школярів необхідно враховувати такі основні положення:

1) максимальне використання наявних в учнів 8–9-х класів знань і навичок зі шкільного курсу фонетики, орфографії, морфології, синтаксису як основи, на якій формуються пунктуаційні вміння;

2) засвоєння пунктуаційних норм у процесі вивчення не лише синтаксису сучасної української мови, а й під час повторення та узагальнення знань з інших розділів мовознавства (фонетики, орфографії, морфології, синтаксису);

3) застосування тексту як дидактичного матеріалу в процесі вивчення пунктуації;

4) організація пошукової діяльності учнів на текстовому й аудіоматеріалі щодо з'ясування порушень пунктуаційних норм і правильного їх використання у процесі письмової комунікації.

Важливу роль у формуванні пунктуаційної компетентності відведено системі вправ: *аналітичних*, спрямованих на вдосконалення в учнів розумових операцій на матеріалі речень та тексту (виділення пунктуаційних знаків та їх груп; «читання» розділових знаків, обґрунтування їх уживання в тексті); *аналітико-конструктивних*, що забезпечують формування умінь працювати з текстом на пунктуаційному рівні (пунктуаційна правка, пунктуаційне оформлення готового або внутрішньо генерованого тексту; пунктуаційні редагування; написання початку твору за запропонованим початком чи назвою; складання розповіді на відповідну тему; вільний, творчий диктанти; висловлювання з граматичним завданням; зіставлення функцій одинарних і подвійних знаків пунктуації); *конструктивно-творчих*, спрямованих на розвиток умінь виділяти в тексті складне синтаксичне ціле та переказувати його зміст (відновлення частини тексту, заміна складного речення кількома простими; трансформації простих речень у складні; складання тексту за поданою схемою; складання зв'язного висловлювання відповідно до пунктуаційних норм).

З метою формування пунктуаційної компетентності школярів у процесі вивчення розділу «Синтаксис. Пунктуація» необхідно, на нашу думку, більше використовувати завдань на доповнення, поширення, конструювання, лінгвістичне спостереження за особливостями вживання розділових знаків у різних стилях мовлення. Формуванню пунктуаційних умінь сприяють мовленнєві вправи, які містять завдання на побудову зв'язних висловлювань, діалогів і монологів тощо.

Найбільш ефективними виявилися під час формування пунктуаційної компетентності такі завдання:

«*Лінгвістичні чомучки*» – це запитання, метою яких є активізація розумової діяльності учнів, відтворення отриманих раніше знань. Несподіванка формулювань запитань за формою і нешаблонність їх змісту слугують стимулом для виконання завдань. Відповідаючи на запитання, школярі переконуються в практичному значенні знань із пунктуації української мови. До завдань цієї групи відносяться: запитання проблемного характеру (вибір одного варіанта з декількох, розмежування двох правильних варіантів, зіставлення варіантів); питання цікавого характеру (в їх основі – позамовна ситуація: запитання-жарти, запитання-загадки, «несподівані» запитання). Наприклад: Ісаак Бабель зазначав «Побільше крапок! Це правило я вписав би в урядовий закон для письменників. Кожна фраза – одна думка, один образ, не більше! Тому не бійтеся крапок». Як ви розумієте цей вислів? Чи згодні з ним?

Мікродослідження – завдання цього типу передбачають формування в учнів дослідницьких умінь: працювати з науково-популярною літературою та довідниками; аналізувати мовні факти; формулювати висновки; складати текст (повідомлення, реферат, доповідь тощо). На уроках української мови можна запропонувати виконати логічно-пошукові завдання, наприклад, підготувати доповідь на тему «Виникнення та розвиток розділових знаків в європейській традиції»; «Із тексту виписати розділові знаки й розподілити їх на віддільні та видільні».

Однією з форм діяльнісного підходу є *проектна діяльність* учнів, що спрямована на розвиток пізнавальних навичок, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі; розвиток творчого

мислення, формування умінь помічати й вирішувати проблему. Проекти – дуже різноманітні за формою, змістом, характером діяльності, за кількістю учасників, за тривалістю виконання. Формами реалізації проекту можуть бути друкована праця, стаття, доповідь на конференцію, стінгазета, альманах, презентація, творчий звіт тощо. Наприклад, пропонуємо об'єднатися учнів у групи й підготувати виступи з презентацією на теми «Становлення пунктуаційної системи в ХХ ст.», «Пунктуація в Українському правописі 1928 р.», «Відображення пунктуаційних норм у чинному правописі».

Висновки. Отже, пунктуаційна компетентність – багатокомпонентна парадигма, у якій ураховано такі рівні: *когнітивний* (наявність в учнів знань про систему розділових знаків; принципи української пунктуації; класифікацію розділових знаків; функції розділових знаків; правила пунктуації тощо); *діяльнісний* (уміння відповідно до комунікативної ситуації вживати в усному та писемному мовленні різні типи речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням; уміння виявляти й пізнавати знаки пунктуації в тексті, реченні, дотримуватися під час читання відповідної інтонації; уміння мотивувати вибір розділового знака з опорою на структурний, смисловий й інтонаційний принципи); *мотиваційно-практичний* (наявність в учнів позитивної мотивації до вивчення пунктуації, прагнення використовувати отримані знання в процесі створення зв'язних висловлювань).

Перспективним для подальших пошуків у напрямі дослідження вважаємо науково-практичне обґрунтування формування пунктуаційної компетентності у здобувачів освіти під час вивчення інших розділів курсу сучасної української мови.

Список використаної літератури

1. Грибан Г. Пунктуаційна грамотність як одна із складових формування мовної особистості. *Науково-дослідна робота майбутніх педагогів з проблем культури української мови та методики її викладання в закладах освіти. Науково-методичний збірник*. Житомир, 2010. С. 59 – 64.
2. Гуйванок Н. В., Максим'юк О. В., Китар Ф. Д., Вандишева К. В. Основи пунктуації сучасної української мови. Чернівці: Рута, 2002. 117 с.
3. Ковальчук Н. Система роботи над формуванням пунктуаційних навичок в учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2008. 20 с.
4. Ковальчук Н. П. Функціонально-комунікативний підхід до вивчення пунктуації в основній школі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Ч. I: Вип. 3. Хмельницький: ХНУ, 2007. С. 253 – 256.
5. Омельчук С. А. Комунікативно-функційний підхід до вивчення синтаксису. *Дивослово*. 2007. № 1. С. 2–9.
6. Сидоренко В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8–9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми. *Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал*. 2015. № 1. С. 7–19.
7. Українська (рідна) мова: 10-11 класи. Рівень стандарту: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / авт. Голуб Н. Б., Котусенко О. Ю., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І., Романенко Ю. О., Кондесюк Т. В., Тарасенко О. О., Сергєєва Н. В., Ткачова Г. В. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-10-11-klas> (дата звернення: 12.07.21).

FORMATION OF PUNCTUAL COMPETENCE FOR STUDENTS OF 8-9TH GRADES IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Kukharchuk Iryna

Candidate of Pedagogical Science,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *Punctuation proficiency as a means of communication is one of the main tasks of learning the Ukrainian language in Modern Language Education. Deep mastering of punctuation in school contributes to the communicative development of students, their attitude to the value of speech culture, readiness for written communication. The importance of mastering punctuation competence is due to the fact that punctuation literacy is one of the components of communicative competence, one of the aspects of general language culture, which ensures the accuracy of expression and mutual understanding in written communication.*

Purpose. *The article is concerned with the concept of punctuation competence, its structure; outline ways to form punctuation competence in the process of studying the syntax of simple and complex sentences in 8-9th grades.*

Methods. The following methods were used in the study: theoretical (analysis of scientific and methodological literature); sociological (conducting a survey of language teachers, interviews with teachers and students).

Results. The paper studies the peculiarities of forming punctuation competence for students of 8-9th grades in Ukrainian language lessons. The essence of punctuation competence as an integrative property of a person who has a set of systematic knowledge of punctuation, punctuation proficiency (ability to explain punctuation in texts of different types, styles and genres; to read clearly, with appropriate intonation; to correctly divide the written statement into paragraphs, etc.) was considered.

The main components of punctuation competence are identified: cognitive (students have knowledge of punctuation system; principles of Ukrainian punctuation; classification of punctuation; functions of punctuation; punctuation norms, etc.); activity (ability to use different types of sentences in oral and written speech in accordance with the communicative situation for the purpose of expression and emotional coloring; ability to detect and recognize punctuation marks in the text, sentence, adhere when reading the appropriate intonation; ability to explain the choice of punctuation, semantic and intonation principles); motivational-practical (students have a positive motivation to study punctuation norms, the desire to use the knowledge gained in the process of creating holistic statements).

The article has confirmed the expediency of consistent learning of punctuation norms in the process of teaching students, which allowed identifying the main stages of forming punctuation competence. The main analytical, analytical-constructive, constructive-creative exercises that contribute to the formation of punctuation competence in the process of studying the syntax of a simple and complex sentence in 8-9th grades are described. Linguistic researches, organization of project activity for the purpose of mastering punctuation norms are offered.

Originality. The results of the study are important for further implementation of the competence approach to teaching the Ukrainian language, for the development of theoretical and methodological foundations for the formation of punctuation competence, for the development and description of criteria and indicators of punctuation competence of students 8-9th grades. The conducted complex analysis allows to get deeper knowledge of the structure of punctuation competence and to find out the main ways of its formation.

Conclusion. Punctuation competence is an integrative property of a person who has a set of systemic knowledge of punctuation, punctuation skills and abilities. Punctuation competence is the unity of cognitive, activity, motivational and practical levels. The selected structural components of punctuation competence allow to design research training in the study of punctuation in 8-9th grades on the basis of the competence approach.

Key words: competence, competence approach, punctuation competence, punctuation, Ukrainian language, syntax.

References

1. Hryban, H. (2010). Punktuatsiina hramotnist yak odna iz skladovykh formuvannia movnoi osobystosti. Naukovo-doslidna robota maibutnikh pedahohiv z problem kultury ukrainskoi movy ta metodyky yii vykladannia v zakladakh osvity. Naukovo-metodychnyi zbirnyk. Zhytomyr, 59 – 64. [in Ukrainian].
2. Huivaniuk N. V., Maksymiuk O. V., Kytar F. D., Vandyshcheva K. V. (2002). Osnovy punktuatsii suchasnoi ukrainskoi movy. Chernivtsi: Ruta. [in Ukrainian].
3. Kovalchuk, N. (2008). Systema roboty nad formuvanniam punktuatsiinykh navychok v uchniv osnovnoi shkoly: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk.: spets. 13.00.02 «Teoriia i metodyka navchannia ukrainskoi movy». Kyiv. [in Ukrainian].
4. Kovalchuk, N.P. (2007). Funktsionalno-komunikatyvnyi pidkhdid do vyvchennia punktuatsii v osnovnii shkoli. Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva: Zbirnyk naukovykh prats. Ch.I: Vyp. 3. Khmelnytskyi: KhNU, 253 – 256. [in Ukrainian].
5. Omelchuk, S. A. (2007). Komunikatyvno-funktsiinyi pidkhdid do vyvchennia syntaksysu. Dyvoslovo. № 1, 2–9. [in Ukrainian].
6. Sydorenko, V. (2015). Linhvodydaktychni zasady navchannia syntaksysu y punktuatsii ukrainskoi movy uchniv 8–9 klasiv v umovakh onovlenoi osvithoi paradyhmy. Ukrainska mova i literatura v shkoli: nauk.-metod. zhurnal. № 1, 7–19. [in Ukrainian].
7. Ukrainska (ridna) mova: 10-11 klasy. Riven standartu : Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / Avt. Holub, N.B., Kotusenko, O.Iu., Horoshkina, O.M., Novosolova, V.I., Romanenko, Yu.O., Kondesiuk, T.V., Tarasenko, O.O., Serhieieva, N.V., Tkachova, H.V. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-10-11-klas> [in Ukrainian].

Отримано редакцією 30.14.2022 р.